

UDK 323.173(84)
Bibliid 0543-3657, 75 (2024)
God. LXXV, br. 1190, str. 169–186
Stručni rad
Primljen: 26.12.2023.
Prihvaćen: 02.03.2024.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2024.75.1190.7
CC BY-SA 4.0

*Rajko PETROVIĆ*¹

Separatizam u departmanu Santa Kruz kao faktor destabilizacije Bolivije

SAŽETAK

Predmet istraživanja ovog rada jeste analiza uticaja koji separatizam u departmanu Santa Kruz u Boliviji ima na destabilizaciju ove zemlje, pre svega kroz studiju dva slučaja – višemesečne pobune bogatih i ravničarskih istočnih departmana predvođenih Santa Kruzom protiv centralne vlade 2008. godine i uloge koju su separatističke političke snage iz Santa Kruza imale u izvođenju državnog udara protiv Eva Moralesa 2019. godine. Cilj istraživanja jeste da dokažemo polaznu hipotezu prema kojoj je santakruzijski separatizam istorijska kategorija i da isti generiše ne samo političke i bezbednosne već i ekonomske i društvene tenzije između dva geografski i kulturološki različita dela Bolivije – zapadnog i istočnog. Rezultati istraživanja pokazali su da separatizam u departmanu Santa Kruz predstavlja jedan od ključnih faktora destabilizacije Bolivije, jer u istom postoje krajnje desno orijentisane političke partije i pokreti, ali i političari i uticajni bogataši koji su izrazito protiv levičarskog režima i koji žele da na tlu ovog departmana stvore nezavisnu državu. Zaključak istraživanja ide u pravcu ukazivanja na istorijski rivalitet istočnog i zapadnog dela Bolivije, ali i na potrebu da isti bude prevaziđen dijalogom i demistifikacijom supremacije santakruzijskog identiteta naspram urođeničkih identiteta. Tokom istraživanja koristili smo se istorijskom metodom, metodom studije slučaja i metodom komparativne analize.

Ključne reči: Bolivija, Santa Kruz, separatizam, državni udar, identitetska supremacija.

¹ Naučni saradnik, Institut za evropske studije, Beograd. E-mail: rajkopetrovic993@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1383-7339>.

Research Fellow, Institute of European Studies, Belgrade.

Separatism in the Department of Santa Cruz as a Factor in the Destabilisation of Bolivia

SUMMARY

The subject of this research is the analysis of the impact that separatism in the department of Santa Cruz in Bolivia has on the destabilisation of this country, primarily through the study of two cases: the months-long rebellion of the rich and lowland eastern departments led by Santa Cruz against the central government in 2008 and the role played by separatist political forces from Santa Cruz in carrying out the coup d'état against Evo Morales in 2019. The research aims to validate the first hypothesis, which holds that Santa Cruz separatism is a historical category and that it causes social, political, and economic tensions between the western and eastern regions of Bolivia, which are geographically and culturally distinct from one another. The results of the research showed that separatism in the department of Santa Cruz is one of the key factors in the destabilisation of Bolivia because there are far right-oriented political parties and movements, as well as politicians and influential rich people who are strongly against the left-wing regime and who want to create an independent state on the soil of this department. The research's conclusion highlights the historical rivalry between Bolivia's eastern and western parts while also emphasising the necessity of demystifying the superiority of the Santa Cruz identity over native identities and fostering dialogue to end it. We employed historical, case study, and comparative analytic methods during the research.

Keywords: Bolivia, Santa Cruz, separatism, coup d'état, identity supremacy.

Uvod: istorijski osvrt na nastanak i razvoj Bolivije

Da bismo razumeli savremene političke prilike u Boliviji, kao i izazove i probleme sa kojima se ova zemlja danas suočava, uključujući i separatizam u njenom departmanu Santa Kruz čijim ćemo se uzrocima i posledicama detaljnije baviti, najpre ćemo napraviti kratak osvrt na nastanak i razvoj ove južnoameričke zemlje. Bolivijaska istorija je bila istovremeno i bogata i bolna. S druge strane, santakruzijski separatizam i te kako ima veze sa istorijskim, političkim, ekonomskim, kulturnim, verskim i jezičkim nasleđem posmatranog prostora.

Prve civilizacije na teritoriji današnje Bolivije nastale su na njenom istočnom delu, preciznije oko jezera Titikaka i na visoravnima Anda. Posmatrani prostor u pretkolumbovskom vremenu dostiže vrhunac za vreme vladavine Carstva Inka (1470–1540) čija država je bila militaristički ustrojena, podeljena po kastinskim osnovama, te koja se širila na račun asimilacije okolnih naroda. U tom smislu važno je demistifikovati taj period bolivijske istorije kao period harmoničnog života urođeničkih naroda, s obzirom na to

da je među istima vladao rivalitet koji je neretko išao do potpunog istrebljenja onih slabijih. Dolazak španskih konkvistadora, među kojima su se na počecima osvajanja istakli Dijego de Almagro (*Diego de Almagro*), Gonsalo Pisaro (*Gonzalo Pizarro*) i Pedro Ansuere (*Pedro Anzúrez*), na prostor današnje Bolivije 1530-ih doneo je samo još više nasilja i društvenog raslojavanja budući da oni vrše pokolj nad vladarskim urođeničkim porodicama, dok pripadnike nižih društvenih slojeva prevode u hrišćanstvo i koriste ih kao robovsku radnu snagu na enkomijendama. Nakon što je došlo do rasnog i kulturnog mešanja (*mezcla*) Španaca sa urođeničkim ženama dolazi do uspostavljanja tzv. sistema pigmentokratije, prema kome su Španci iz Španije bili na vrhu društvene piramide, a urođenici, bez obzira na plemensku pripadnost (Kečue, Ajmare, Gvarani itd.) na samom dnu i potpuno obespravljani i obezvređeni. Bolivija, u vreme kolonijalne vlasti zvana i Gornji Peru, bila je u administrativnom smislu najpre deo Vicekraljevstva Peru, zatim posebna upravna teritorija pod imenom Kraljevska audijencija Čarkas, da bi kasnije bila pridodata Vicekraljevstvu Rio de la Plata. Period postojanja Kraljevske audijencije Čarkas (1559–1825) bio je od posebnog značaja za kasnije formiranje bolivijskog nacionalnog i državnog identiteta, s obzirom na to da se ista prostirala na zapadu današnje Bolivije, sa sedištem u gradu La Plati (današnji Sukre koji je „ustavna prestonica“ Bolivije). Zapad današnje Bolivije (potez od La Paza na severu do Potosija na jugu) imao je u to vreme daleko veći politički, ali i ekonomski značaj (zbog bogatih rudnika srebra u Potosiju), negoli njen istočni deo.² Važnu ulogu u oblikovanju nacionalne svesti Bolivijaca i formiranje tamošnjeg specifičnog identiteta imale su brojne pobune urođenika protiv španske Krune, od kojih je čuvena (geografski najšira) ona iz 1781. godine kada je Tupak Katari (*Túpac Katari*) poveo pripadnike Ajmara naroda iz Gornjeg Perua protiv vojnih i civilnih vlasti u gradu La Pazu, a kojoj se kasnije pridružuju i Tomas Katari (*Tomás Katari*) i Tupak Amaru II (*Túpac Amaru II*) kao već prethodno osvedočeni borci za domorodačka prava. Iako su Španci ovu pobunu ugušili nakon nekoliko meseci, a njene predvodnike pogubili, obespravljeno urođeničko stanovništvo pokazalo je da je sposobno da se oružanim putem bori za svoja prava. Važan momenat predstavljala je činjenica da u ovoj pobuni lokalni kreoli (Španci rođeni na tom podneblju) nisu stali na stranu urođenika, naprotiv, ostali su verni španskoj Kruni i dali veliki doprinos u rušenju ove pobune.³

Borba za konačno osamostaljenje današnje Bolivije od Španske imperije, ovoga puta ne samo podržana već i predvođena istaknutim lokalnim kreolima, počela je 1809. godine kada su patriotske snage (*patriotas*) kratkotrajno isterale rojaliste (*realistas*) iz La Paza i Čikisakija. Nakon velikih

² Rajko Petrović, *Politički sistemi zemalja Latinske Amerike*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića i Institut za evropske studije, Sremski Karlovci, 2023, 248–250.

³ María Luisa Soux, *Bolivia, su Historia. Tomo III. Reformas, rebeliones e independencia 1700–1825*, Coordinadora de Historia, La Paz, 2015, 106–119.

borbi za oslobođenje, u kojima su posebno važan doprinos dale trupe Hose de San Martina (*José de San Martín*) sa juga i Simona Bolivara (*Simón Bolívar*) sa severa, Bolivija je 1825. godine konačno i stekla svoju samostalnost. Zemlja je kasnije ime ponela po samom Bolívaru, dok je Čikisaki preimenovan u Sukre u čast jednom od oslobodilaca Antonija Hose de Sukrea (*Antonio José de Sucre*). Usledio je period nastojanja da se Bolivija demokratizuje i izgradi neophodne institucije, ali i da zaštiti svoju teritoriju od okolnih zemalja. Uporedo s tim tekla je i borba između liberalnih (*liberales*) i konzervativnih (*conservadores*) snaga unutar same Bolivije. Posebno traumatični bili su vojni sukobi Bolivije sa susednim Čileom, najpre od 1836. do 1839. (Rat konfederacija), a potom i od 1879. do 1883. (Pacifički rat) iz kojih je izašla poražena, a nakon Pacifičkog rata i bez izlaza na more. Bio je to za Boliviju, međutim, samo početak dugog procesa gubitka gotovo polovine svoje prvobitne teritorije, s obzirom na to da 1893. godine ustupa krajnji jug Argentini, 1903. godine predaje bogatu oblast Akre Brazilu, a nakon Rata za Čako 1935. godine Paragvaj joj uzima takođe bogatu teritoriju Čako. Sve ove okolnosti uticale su na to da Bolivija u 21. vek zakorači kao politički nestabilna i ekonomski nerazvijena država. Tokom proteklog veka posebno je bio izražen sukob između desničarskih i militarističkih režima, s jedne strane, i komunista i drugih levičara (uključujući i gerilske grupe), s druge strane. Oličenje ultranacionalističkog i antikomunističkog režima bio je bolivijski diktator Rene Barrientos (*René Barrientos*) koji je za vreme svog mandata (1966–1969) surovo progonio bolivijske levičare, te ostao upamćen kao čovek koji je zapovedao akcijom hapšenja i likvidacije Ernesta Če Gevare (*Ernesto Che Guevarra*). Ništa manje to nije bio ni Ugo Banser (*Hugo Banzer*) koji je vladao diktatorski od 1971. do 1978. godine, a potom od 1997. do 2001. godine nakon što je izabran demokratskim putem, budući da je Bolivija prethodno tokom 1980-ih zakoračila u proces istinske demokratizacije i izgradnje sistema vladavine prava.⁴

Pred Bolivijom je stajalo puno izazova i na početku 21. veka, s obzirom na to da je ekonomska i socijalna situacija u zemlji bila izuzetno nepovoljna. Posebno su nezadovoljni bili radnici, sindikalci i pripadnici urođeničkog naroda među kojima je siromaštvo bilo najizraženije. Na talasu tog nezadovoljstva na predsedničkim izborima 2005. godine vlast osvaja Evo Morales (*Evo Morales*), vođa Pokreta ka socijalizmu (*Movimiento al Socialismo*) i prvi pripadnik urođeničkog naroda Ajmara koji je došao na mesto prvog čoveka države, porazivši bivšeg predsednika Bolivije Karlosa Mesu (*Carlos Mesa*). Morales je ostao na vlasti sve do 2019. godine, te se ovaj period bolivijske istorije opisuje kao doba evizma (*evismo*) u okviru koga su postignuti značajni uspesi, među kojima se ističu: na polju ekonomije (nacionalizacija strateški važnih resursa, drastično smanjenje stope siromaštva, udvostručenje BDP-a po glavi stanovnika), na polju spoljne

politike (uključivanje Bolivije u procese latinoameričkih integracija, uspostavljanje tešnje saradnje sa Rusijom i Kinom, suzbijanje uticaja Sjedinjenih Američkih Država na unutrašnje procese u Boliviji), te u društvenoj sferi (porast pismenosti stanovništva, emancipacija urođeničkih naroda gde Bolivija ustavom iz 2009. godine postaje Višenacionalna Država Bolivija sa preko 20 zvaničnih jezika).⁵

Koreni santakruzijskog separatizma, njegov razvoj i osnovne karakteristike

Santa Kruz je najveći departman u Boliviji (ima ih ukupno devet) sa istoimenim gradom kao svojim administrativnim i političkim sedištem. Zauzima gotovo čitav prostor istočne Bolivije sa površinom preko 370.000 kvadratnih kilometara (što znači da je veći npr. od jedne Nemačke, a čini jednu trećinu ukupne bolivijske teritorije) i nešto više od 3,3 miliona stanovnika što ga čini retko naseljenim, ali ipak najmnogoljudnijim bolivijskim departmanom (27% ukupne bolivijske populacije). Uprkos tome što je teritorija današnjeg departmana Santa Kruz smeštena u unutrašnjosti Južne Amerike, Portugalci i Španci je osvajaju već tokom treće decenije 16. veka. Iako je kasnije ulazila u sastav već pomenute Kraljevske audijencije Čarkas, za oblikovanje identiteta stanovništva ovog prostora od velikog značaja bilo je postojanje Provincije Santa Kruz (koja je menjala svoja imena, ali je okosnicu naziva uvek činila sintagma Santa Kruz), ali i uticaj koji je ista trpela od susednih teritorija – one sa sedištem u Asunsionu (današnji Paragvaj) i brazilske pod kontrolom Portugalaca. Uprkos tome što je dobar deo stanovništva Santa Kruza iskazivao lojalnost španskoj Kruni, patriotske snage predvođene Ignasijom Varnesom (*Ignacio Warnes*) već 1813. godine dižu ustanak protiv rojalista formirajući tzv. Republicicu Santa Kruz (*Republiqueta de Santa Cruz*) koja je opstala sve do 1825. godine kada postaje jedan od pet departmana novonastale nezavisne bolivijske države. Ekonomska snaga departmana Santa Kruz je ogromna, budući da na njega otpada oko 30% ukupne bolivijske ekonomije.⁶ Zahvaljujući konstantnoj modernizaciji, sistemu javnih radova, stalnim zahtevima centralnoj vlasti za povećanje obima nadležnosti u sferi ekonomije i finansija, postojanju razvojnih korporacija, te snažnoj izvoznoj ekonomiji, departman Santa Kruz već decenijama predstavlja uspešnu priču ekonomske i institucionalne transformacije i primer koji mnogi bolivijski departmani žele da slede.⁷

⁵ Rajko Petrović, *Političke ideologije u Latinskoj Americi*, Poredak, Institut za evropske studije i Društvo hispanista, Beograd, 2020, 28–29.

⁶ Rajko Petrović, „Politički sistemi zemalja Latinske Amerike“, 286.

⁷ Ana Carola Traverso-Krejcarek, „Origenes del modelo de desarrollo cruceño: el Comité de Obras Públicas y la Corporación de Desarrollo de Santa Cruz“, *Ciencia y Cultura*, No. 48, 2022, 11–36.

U političkom smislu, kao što smo već rekli, departman Santa Kruz predstavlja jedan od devet bolivijskih departmana, a svaki od departmana je podeljen na provincije koje se sastoje od opština. Svaki departman, uključujući i Santa Kruz, ima nizak stepen autonomije, te se mogu smatrati oblikom lokalne samouprave i decentralizacije, ali daleko bliže regionima u unitarnim državama (što Bolivija i zvanično jeste) negoli federalnim jedinicama u federacijama ili autonomnim jedinicama u regionalnim državama. Ipak, svi bolivijski departmani imaju određeni stepen normativnih, administrativnih i fiskalnih nadležnosti.⁸ U Statutu o autonomiji Santa Kruza naznačeno je postojanje departmanske autonomne vlade (*Gobierno Autónomo Departamental de Santa Cruz*) na čijem čelu se nalazi guverner (gobernador), ali koja u svom radu mora biti potčinjena vladi i ustavu Bolivije.⁹

Priča o separatizmu u današnjem departmanu Santa Kruz ima duboke korene koji sežu još u period s kraja 19. veka. Naime, u to vreme važan politički akter u tom delu Bolivije bio je Andres Ibanjes (*Andrés Ibáñez*), koji se zalagao za federalizaciju države gde bi Santa Kruz uživao visok stepen autonomije. Iako je Ibanjes studirao u Sukreu, nikada se nije odrekao svog regionalizma, štaviše, studije u udaljenom zapadu Bolivije samo su ga još više podstakle da ojača santakruzijski identitet u sebi, ali i da ga proširi među svojim zemljacima. Tako je Ibanjes bio odgovoran za stvaranje santakruzijске zeleno-bele-zelene zastave koja je i danas u upotrebi, a predstavljao je svoj departman u nacionalnom parlamentu pune tri godine. Tu se Ibanjes, međutim, nije zaustavio, već je od 1876. do 1877. godine bio ključna figura u vođenju revolucije, odnosno svojevršne pobune protiv centralne vlade koja je rezultirala privremenim stvaranjem Istočne Federalne Države (*Estado Federativo Oriental*) kojom je Ibanjes rukovodio.¹⁰ Nakon što je 1877. godine zarobljen od strane centralne vlasti, Ibanjes je iste godine osuđen pred bolivijskim vojnim sudom na smrt streljanjem, što je odmah i izvršeno. Iza Ibanjesa je ostalo snažno federalističko nasleđe, ali i ideja o posebnosti tzv. Kamba nacije (*Nación Camba*) koja obuhvata celokupni bolivijski istok.

Tokom već pominjanog Rata za Čako, između Bolivije i susednog Paragvaja, postojala je ideja da se Santa Kruz odvoji od Bolivije i proglasi nezavisnom državom. Deo intelektualne i političke elite Santa Kruza branio je ovu ideju tezom da su Paragvajci bliži stanovnicima Santa Kruza negoli ostatak Bolivije zbog zajedničkog gvarani porekla, te su, pored etničke, koristili i istorijske i geografske razlike između istoka i zapada Bolivije kao argument za stvaranje sopstvene države. Paragvaju je takva ideja odgovarala

⁸ "Constitución Política del Estado Plurinacional de Bolivia", Asamblea Constituyente de Bolivia, El Alto, 2009, 269–296.

⁹ "Estatuto Autonómico de Santa Cruz", Gobierno Autónomo Departamental de Santa Cruz, Santa Cruz, 2018, 1–4.

¹⁰ Paula Peña Hasbún, *La Permanente Construcción de lo Cruceño: Un Estudio Sobre la Identidad en Santa Cruz de la Sierra*, Fundación PIEB, La Paz, 2003, 59.

jer je slabila ukupne pozicije Bolivije na frontu, ali je veliku branu njenoj realizaciji predstavljao drugi deo intelektualne i političke elite tog departmana sa snažnim bolivijskim integralističkim sentimentima, a koji je takođe razvio istorijsku, političku, ali i etničku argumentaciju negirajući gvaransko poreklo Santakruzijaca insistirajući na njihovoj „beloj rasnoj čistoći“. Iako ideja o nezavisnoj Republici Santa Kruz nikada nije realizovana, pristalice santakruzijskog regionalizma sa snažnim separatističkim primesama formirali su nakon Rata za Čako Istočnu socijalističku partiju (*Partido Oriental Socialista*). U međuvremenu je došlo do evolucije unutar teorije o rasnoj razlici između Santakruzijaca i ostatka Bolivijaca, gde je odbačena teza o gvaranskom poreklu i prihvaćena ona prema kojoj se Santakruzijcima smatraju samo oni koji su potomci španskih osvajača koji su u 15. veku zaposeli te prostore. Takođe, treba dodati da je u to vreme počela da se razvija teza o uticaju geografske razlike i njenih društvenih posledica, s obzirom na to da je istok Bolivije ravničarski i sa džunglama, dok na zapadu dominiraju Andi.¹¹ U nastavku 20. veka fokus je sve više pomešan na teze o potpuno različitom istorijskom razvojnom putu između istočne i zapadne Bolivije, o snažnim kulturološkim razlikama među njima, kao i o nefunkcionalnosti Bolivije kao države još od sticanja nezavisnosti, s obzirom na raspolućenost iste na dva dela i snažnih centrifugalnih sila na istoku. U prvi plan vremenom izbija i argumentacija o značajnim ekonomskim razlikama između bolivijskog istoka i zapada, Santa Kruza i Potosija pre svih, s obzirom na to da su u Santa Kruzu dominirali poljoprivredna proizvodnja, stočarstvo i trgovina, a u Potosiju rudarstvo. Santa Kruz je daleko prednjačio od ostatka zemlje kada je reč o količinama obnovljivih izvora energije kojima je raspolagao, ali je sve do 1950-ih zaostajao u infrastrukturnom smislu budući da je u zapadnom delu Bolivije, čak i u liberalnim krugovima, vladao zazor od Santakruzijaca kao državi nedovoljno lojalnog i neintegrisanog dela bolivijske nacije. Prodor kapitalizma u Boliviju tokom druge polovine 20. veka doneo je Santa Kruzu ubrzani ekonomski i infrastrukturni razvoj, kao i visok stepen ekonomske i finansijske samodovoljnosti, što je bio motiv više za jačanje ideje o stvaranju sopstvene nezavisne republike.¹²

Tri važna politička činioca, na početku 21. veka, vratili su u život ideju o stvaranju nezavisne države na prostoru istočne Bolivije – Pokret Kamba nacija za oslobođenje (*Movimiento Nación Camba de Liberación*), Građanski komitet za Santa Kruz (*Comité Cívico de Santa Cruz*) i Luis Fernando Kamačo (*Luis Fernando Camacho*). Pokret Kamba nacija za oslobođenje važan je jer

¹¹ Hernán Pruden, “Santa Cruz de la Sierra: de campañas separatistas y proyectos integracionistas, entre las postrimerías y la posguerra del Chaco (1935–1939)”, *Res Gesta*, No. 54, 2018, 79–102.

¹² Gustavo Pedraza, “De la cruceñidad periférica a la cruceñidad nacional”, en: Víctor Orduna (ed.), *La cuestión cruceña*, Friedrich-Ebert-Stiftung en Bolivia, La Paz, 2023, 173–181.

predstavlja ultranacionalistički, fašistički i separatistički društveni pokret koji ima za cilj odvajanje Santa Kruza od Bolivije, odnosno formiranje nezavisne države koju je, sudeći po njegovim pripadnicima, moguće izdejtstvovati kroz davanje Santakruzijcima prava na samoopredeljenje. Ovaj pokret važan je i zbog tri ideološke teze koje je razvio: prvo – da postoji unutrašnji kolonijalizam u Boliviji, odnosno da zapadni andski deo eksploatiše Santa Kruz; drugo – da kultura uzgajanja i upotrebe koke u svakodnevnom životu predstavlja deo tradicije naroda na Andima, te da ne postoji u Santa Kruz i protivna je tamošnjem kulturno-istorijskom nasleđu i sistemu vrednosti; i treće – da postoji tzv. Kamba nacija koja obuhvata širi prostor istočne Bolivije, a ne samo departman Santa Kruz, te da je ta nacija etničkog, a ne samo političkog karaktera.¹³ Građanski komitet za Santa Kruz, koji je osnovan 1950. godine, ima daleko dužu tradiciju i razvijeniju infrastrukturu negoli Pokret kamba nacija za oslobođenje. Iako je nastao iz potrebe da se ukaže na infrastrukturne i razvojne probleme koje je u to vreme imao departman Santa Kruz, vremenom je izrastao u važan društveni i politički činilac koji se isključivo bavi lokalnim problemima, od materijalnih pa sve do onih vrednosnog karaktera. Kolika je njegova snaga bila u praksi govori činjenica da je od strane režima Eva Moralesa dugo godina bio označen kao njegov najveći opozicioni rival. Iako je, načelno, reč o organizaciji koja se zalaže za decentralizaciju i federalizaciju Bolivije, ali ne i za odvajanje Santa Kruza, Građanski komitet za Santa Kruz čini sve što je u njegovoj moći da ojača santakruzijske institucionalne i ekonomske kapacitete, praveći od sebe avangardu u odnosu ne samo na ostatak Bolivije već i Latinske Amerike uopšte.¹⁴ Konačno, Luis Fernando Kamačo, santakruzijski nacionalista, ultradesničar i čovek koji u političkom i društvenom delovanju „koketira“ sa nacizmom, jedan je od simbola savremenog separatizma u ovom bogatom bolivijskom regionu. S obzirom na to da ćemo se kasnije baviti analizom događaja u kojima je Kamačo bio akter, najpre ćemo ukratko izložiti njegove biografske podatke. Reč je o 44-godišnjem pravniku, biznismenu i aktuelnom guverneru provincije Santa Kruz (od 2021. godine), a trenutno je i na čelu „Verujemo“ (*Creemos*), krajnje desne opozicione koalicije u bolivijskom parlamentu. Pored toga što je pristalica nezavisnosti provincije Santa Kruz, ali i celokupne istočne polovine Bolivije, Kamačo je poznat i kao vatreni rimokatolik, protivnik urođeničkih tradicija i kultura, homofob i proamerički nastrojen političar. Učestvovao je kao kandidat na predsedničkim izborima u Boliviji 2020. godine na kojima je sa 14% osvojenih glasova zauzeo treće mesto, dok je njegova već pomenuta koalicija osvojila četiri senatorska mesta i 16 poslaničkih u nacionalnom parlamentu. Međutim, ovde je važno istaći

¹³ Eduardo Paz Gonzales, “Exclusividad e inclusividad del nacionalismo cambia”, *Revista de Investigaciones sobre Bolivia*, No. 1, 2012, 146.

¹⁴ “Modelo de Desarrollo Cruceño. A 110 años del Memorándum de 1904”, Comité Cívico de Santa Cruz, Santa Cruz, 2014, 98–103.

činjenicu da su na pomenutim izborima i Kamačo i njegova koalicija „jedino“ osvojili većinu upravo u provinciji Santa Kruz, ali su ostvarili i istorijski visok rezultat u Beniju, jednoj od provincija „bolivijskog polumeseca“.¹⁵

Pobuna „Bolivijskog polumeseca“ protiv centralne vlasti 2008. godine

Bolivija je 2008. godine ušla u jednu od najtežih političkih i društvenih kriza u svojoj istoriji, koja je u značajnoj meri okupirala i širu latinoameričku i međunarodnu javnost, te koja je pretela da preraste u građanski rat sa nesagledivim posledicama. Naime, najavljeno usvajanje novog bolivijskog ustava, a koji je trebao da ojača plurinacionalni karakter zemlje i kompetencije centralne vlasti (sa posebno osetljivim pitanjem povećanja državne intervencije u ekonomske tokove) pokrenulo je seriju protesta i nemira na prostoru već pominjanog „bolivijskog polumeseca“, odnosno departmana Panda, Benija, Tarihe i Santa Kruza, čiji nezadovoljni građani su najpre tražili da im ustav garantuje političku, ekonomsku i finansijsku autonomiju, a potom i da dobiju pravo na samoopredeljenje, odnosno da proglase nezavisnost ovih departmana slobodnim glasanjem njihovih građana na referendumima. Polarizacija u društvu bila je veoma izražena i u to vreme moglo se govoriti o postojanju dva suprotstavljena tabora – seljaka (*campesinos*) uglavnom urođeničkog porekla i odanih predsedniku Moralesu, s jedne strane, i građanstva (*cívicos*), odnosno autonomaša i separatista, s druge strane. Dva tabora su se i fizički obračunavala, sa tridesetak mrtvih kao poražavajućim rezultatom. Koliko je Bolivija tokom tih meseci bila na ivici građanskog rata govori podatak da je desničarska vlast u departmanu Pando, zajedno sa paravojsnim organizacijama pod njenom kontrolom, bila odgovorna za organizovanje zasede protiv urođenika pristalica Moralesa u gradu Porveniru u kojoj je izvršen masakr nad njih 12.¹⁶

U centru pažnje tokom ovih nemira, a koji su trajali i od 19. avgusta do 28. oktobra, nalazio se, naravno, najbogatiji i najmnogoljudniji departman unutar „bolivijskog polumeseca“ – Santa Kruz. Neformalni predvodnik koji je pozivao na građansku neposlušnost i blokadu rada državnih institucija bio je tadašnji guverner ovog departmana Ruben Kostas (*Rubén Costas*). Upravo je on bio jedan od ključnih vođa kampanje za glasanje za opoziv Evu Moralesu i članovima njegove vlade koji je organizovan nešto ranije 10. avgusta 2008. godine. Opoziv nije uspeo, ali je poslata snažna politička poruka – da su svi departmani „bolivijskog polumeseca“, sem Panda, većinski glasali za Moralesov opoziv. Ovo glasanje je, isto tako, potvrdilo

¹⁵ Mayumi Yasunaga Kumano, „La Media Luna boliviana como factor de inestabilidad“, *Documento Opinión*, No. 54, 2021, 493–494.

¹⁶ Rajko Petrović, „Politički sistemi zemalja Latinske Amerike“, 287–288.

rezultate konsultativnog referenduma o autonomiji departmana Santa Kruz organizovanog 4. maja 2008. godine na kome je preko 85% izašlih birača (njih 477.000) glasalo za autonomiju. Iako je Moralesova vlada taj referendum proglasila ilegalnim, kasnija dešavanja su pokazala da je politička volja za autonomijom na posmatranom prostoru bila toliko snažna da je već u junu iste godine organizovan niz takvih referenduma u Pandu, Beniju i Tarihi. S druge strane, centralna vlast imala je u planu da, u dogovoru sa predstavnicima Gvarani autohtonog naroda, formira poseban departman Čako u kome bi oni bili većina, a koji bi se prostirao na delovima Santa Kruza i Benija, što je naišlo na žestoku reakciju tamošnjih autonomaša i dodatno podgrejavalo tezu o političkom autoritarizmu i ekonomskoj eksploataciji koja dolazi iz La Paza. Pored svakodnevnih štrajkova, građanisti su pokušali da parališu funkcionisanje države presecanjem puteva, upadanjem u pojedine državne institucije van glavnog grada, kao i kontrolom protoka gasa i drugih strateški važnih dobara. U samom gradu Santa Kruz bilo je višestrukih izliva rasizma prema tamošnjim urođenicima, ali i vršenja nasilja nad istima u kome se isticala ultradesničarska neonacistička grupa pod imenom Omladinska unija Santa Kruza (*Unión Juvenil Cruceñista*).¹⁷

Da je Boliviji pretila opasnost izbijanja građanskog rata, ali i nasilnog otepljenja Santa Kruza i ostalih regiona „bolivijskog polumeseca“ govori i zvanično saopštenje Eva Moralesa i bolivijske Vlade, iz septembra 2008. godine, u kome se osuđuju pobunjenici iz pet departmana podržani od strane SAD, optuženi da su izazvali nasilje i pljačku javnih preduzeća s ciljem izazivanja građanskog rata i rasparčavanja Bolivije. Štaviše, Morales je naredio da američki ambasador u Boliviji Filip Goldberg (*Philip Goldberg*) bude proteran iz zemlje kao glavni generator separatizma i nasilja.¹⁸ Retorika građanista u Santa Kruz tokom tih napetih meseci 2008. godine nije bila ništa manje oštra i uznemirujuća za širu bolivijsku javnost. Naime, od početka te godine krajnje desna grupa „La Tore“ (*La Torre*), podržana od strane američke ambasade u Boliviji, okupljala je uticajne političare, društvene delatnike i biznismene, između ostalih i tadašnje prefekte¹⁹ departmana Santa Kruz, Beni, Pando i Tariha. Rezultati skupova, seminara, publikacija i drugih oblika aktivnosti „La Tore“ nisu bili samo pozivi na dobijanje autonomnog statusa za posmatrane regione već i apeli da isti postanu nezavisni, a što se posebno odnosilo na departman Santa Kruz za koji je traženo da postane samostalna Republika Santa Kruz. Ekonomska elita Santa Kruza (pre svega nosioci finansijskog i agroindustrijskog kapitala),

¹⁷ *Bolivia: El respeto a los derechos humanos es fundamental para parar la escalada de violencia*, Amnistía Internacional, 12 de Septiembre de 2008, <https://web.archive.org/web/20080918005029/http://bolivia.indymedia.org/node/19421>, 23/12/2023

¹⁸ „El gobierno boliviano alertó sobre la posibilidad de una guerra civil“, *El Litoral*, 11 de Septiembre de 2008.

¹⁹ U to vreme su današnji guverneri departmana nosili titulu prefekta.

s druge strane, planirala je izvršenje tzv. „Plana atentata“ (*Plan de Magnicidio*) nad Evom Moralesom i članovima njegove Vlade uz pomoć dokazanih terorista poput Eduarda Rose (*Eduardo Rosza*), a pod dirigentskom palicom tadašnjeg predsednika Građanskog komiteta Santa Kruza Branka Marinkovića.²⁰ On je posebno interesantna figura kojoj treba posvetiti punu pažnju kada je reč o analizi destabilizirajućih faktora u Boliviji. Branko Marinković Jovičević rođen je u Santa Kruz 1967. godine i ima hrvatsko-crnogorsko poreklo. Reč je o latifundisti i multimilijarderu, jednom od najbogatijih ljudi u Boliviji poznatom pod nadimkom „kralj soje“, ali i krajnjem desničaru. Dugo godina je upravo Marinković važio za najvišeg pripadnika bolivijske sive eminencije i čoveka koji je otvoreno finansirao i javno podržavao ideju proglašenja nezavisnosti departmana Santa Kruz. Morales ga je lično optuživao da planira da razbije Boliviju po uzoru na otepljenje Hrvatske od Jugoslavije 1990-ih, te ga je 2009. godine proterao iz zemlje pod optužbom da je planirao atentat na njega, da bi potom Marinković našao utočište u SAD u kojima je svojevremeno završio studije. Interesantan je podatak da su pripadnici hrvatske emigracije u Boliviji, mahom dobrostojeći ljudi i pripadnici viših društvenih slojeva, jedni od najvatrenijih pristalica nezavisnosti departmana Santa Kruz.²¹

Državni udar 2019. godine

Jedanaest godina kasnije Bolivija se ponovo našla u velikoj institucionalnoj, političkoj i društvenoj krizi u kojoj su pristalice nezavisnosti Santa Kruza i „bolivijskog polumeseca“ uopšte imali važnu ulogu. Naime, 20. oktobra 2019. godine održani su predsednički i parlamentarni izbori u Boliviji, koji su i pre samog dana glasanja izazivali negodovanja i ogorčenje dela bolivijske javnosti budući da je Evo Morales, mimo Ustava Bolivije, odlučio da se četvrti put uzastopno kandiduje za mesto šefa države. Građani Bolivije su se još na referendumu održanom 2016. godine izjasnili protiv Moralesove kandidature, ali je Ustavni sud Bolivije dozvolio Moralesu da se ipak ponovo kandiduje. Na posmatranim izborima iznova su se suočili stari rivali Evo Morales, kao kandidat Pokreta ka socijalizmu, i Karlos Mesa ispred Građanske zajednice. Ovde je važno naglasiti da je prema bolivijskom izbornom zakonodavstvu pobjednik predsedničkih izbora onaj kandidat koji osvoji preko 50% glasova ili onaj koji osvoji bar 40% glasova uz prednost ne manju od 10% u odnosu na drugoplasiranog kandidata. Rezultati izbora, međutim, bili su krajnje kontroverzni s obzirom na to da je, prema zvaničnim podacima bolivijske izborne komisije, Morales osvojio 47,08% glasova, sa prednošću od 10,5% u odnosu na drugoplasiranog Mesu (36,51%), dok je,

²⁰ Galo Amusquivar, „Separatismo 2.0 en Bolivia, Santa Cruz intenta separarse“, *SURCOS*, 15 de noviembre de 2022.

²¹ Pajko Petrović, „Politički sistemi zemalja Latinske Amerike“, 288–289.

sudeći po izveštajima inostranih posmatrača, uključujući i Organizaciju američkih država, celokupan izborni proces bio upitan zbog niza izbornih krađa i manipulacija.²²

Usledili su jedni od najturbulentnijih i najkrvavijih dana u istoriji Bolivije. Nezadovoljni opozicionari, sa centrom u Santa Kruz, pokrenuli su masovne proteste građana protiv izbornih rezultata, a koji su ubrzo poprimili nasilan karakter kroz direktne fizičke okršaje demonstranata i policije, s jedne strane, i demonstranata i pristalica Moralesa, s druge strane, u kojima je bilo mrtvih. Nakon što su mu policija i vojska otkazali poslušnost, Morales je u strahu da će biti uhapšen najpre obećao ponavljanje izbora, a potom i napustio Boliviju, te kasnije dobija azil u Meksiku. Na mesto predsednika države privremeno je došla dotadašnja druga potpredsednica bolivijskog senata Đanin Anjes (*Jeanine Áñez*). Međutim, već tada se kao snažna opoziciona antievistička figura nametnuo Luis Fernando Kamačo.²³ On je, kao guverner departmana Santa Kruz, imao niz prednosti u odnosu na ostale opozicione kandidate tokom perioda međuvlašća – razrađenu ideologiju od autonomije do nezavisnosti tzv. Republike Santa Kruz kao snažan mobilizatorski faktor, zatim institucionalnu prednost unutar departmana Santa Kruz, partijsku infrastrukturu koalicije „Verujemo“ čiji je predvodnik bio, ekonomsku podršku u vidu krupnih kapitalista koji su finansirali njegovu kampanju, te ekstremizovane i vojnički ustrojene ultradesničarske grupacije poput već pominjane Omladinske unije Santa Kruza, Bolivijske socijalističke falange (*Falange Socialista Boliviana*) i slično. Važnu ulogu u Kamačovoj kampanji igrao je i Marko Pumari (*Marco Pumari*), vođa sindikalaca i veoma popularan u Santa Kruz iako je kečuanskog urođeničkog porekla iz rivalskog departmana Potosija. Kamačo je, kao što smo već pomenuli, na novim predsedničkim izborima 2020. godine osvojio „tek“ treće mesto iza evističkog kandidata Luisa Arsea (*Luis Arce*) i Karlosa Mese, osvojivši većinu glasova jedino u departmanu Santa Kruz. S druge strane, Arse je osvojio čak 55% glasova i pokazao da evisti u Boliviji ne samo da nisu na kolenima već i da su nikad jači.²⁴

Za organizatore državnog udara iz oktobra 2019. godine, uključujući i Kamaća i druge santakruzijske separatiste i ultranacionaliste, usledio je težak period nakon poraza na predsedničkim i parlamentarnim izborima. Nakon hapšenja Anjesove u martu 2021, te nakon što je osuđena 2022. godine na kaznu zatvora od deset godina zbog organizovanja državnog udara 2019. godine, bilo je jasno da slična sudbina čeka i Kamaća, daleko popularnijeg i po evistički režim opasnijeg političkog protivnika. Pored već navedenih Kamačovih aktivnosti tokom i nakon državnog udara, treba dodati i to da je

²² Rajko Petrović, „Političke promene u Latinskoj Americi u 2019. godini“, *Međunarodna politika*, br. 1178, 2020, 28–29.

²³ Pablo Stefanoni, „Bolivia-después de Evo“, *Análisis Carolina*, Núm. 29, 2019, 8–10.

²⁴ Rajko Petrović, „Politički sistemi zemalja Latinske Amerike“, 283–285.

on tokom istog otvoreno pozivao vojsku i policiju da otkazu poslušnost Moralesu, zatim da je lično organizovao zastoj rada departmana Santa Kruz (npr. avio letova), te da je otvoreno vređao i diskriminisao pripadnike urođeničkih naroda tako što je upao u zgradu bolivijske vlade unoseći Bibliju i ističući da u Boliviji nikada više neće biti obožavan urođenički kult Pačamame (majke prirode). Krajem decembra 2022. godine bolivijska policija uhapsila je Kamaća pod optužbom za terorizam, zbog predvođenja antivladinog štrajka u Santa Kruz u 2019. godine. Kamaćove pristalice, međutim, žestoko su se usprotivile takvoj odluci smatrajući da je on otet, a ne uhapšen, te da je žrtva političkog progona. Pored učešća u državnom udaru, Kamaćo je optužen i za vođenje nelegalnih štrajkova u trajanju od 36 dana (sa četiri poginule osobe) protiv sprovođenja popisa u departmanu Santa Kruz koji je bio predviđen za 2024. godinu. Protestanti su ubrzo zapalili kancelariju regionalnog tužilaštva u Santa Kruz, blokirali aerodrom Viru Viru u tom gradu i postavili barikade širom grada zahtevajući da se Kamaćo pusti na slobodu. Uprkos podršci celokupne opozicije, nevladinih organizacija i Stejt Departmenta, Kamaćo je sve do danas ostao u pritvoru.²⁵

Separatistički potencijali departmana Santa Kruz danas i demistifikacija santakruzijske supremacije

Evisti predvođeni Luisom Arseom vratili su se na vlast 2020. godine, vinovnici državnog udara iz 2019. godine, uključujući i Luisa Fernanda Kamaća su uhapšeni, ali to ne znači da je santakruzijski separatizam mrtav. Naprotiv, protesti protiv hapšenja Kamaća, obeleženi nasiljem i novim suprotstavljanjima državnim vlastima od strane građana Santa Kruza, govore u prilog tome da je isti i dalje ne samo vitalan već i agresivan i dobro organizovan. Ipak je reč o istorijskoj kategoriji koja je tokom prethodnih vek i po razvila ideologiju kojom uspeva da opravda svrhu svog postojanja, bez obzira na to koliko je ona zasnovana na činjeničnom stanju.

Ugledni bolivijski politikolog Fernando Untoha (*Fernando Untoja*) dao je 2022. godine ocenu da separatizam u Santa Kruz, generisan od strane Kamaćove departmanske administracije, a prikriven zvaničnim zahtevima za federalizacijom zemlje, predstavlja veliki bezbednosni izazov za Boliviju. S druge strane, Untoha je upozorio na rasizam kao jedan od generatora santakruzijskog separatizma zasnovan na mitu da su tamošnji stanovnici belci za razliku od zapadnog dela Bolivije, dok činjenice govore sasvim drugačije – da je departman Santa Kruz multietnički i multikulturalan kao i ostatak Bolivije, budući da na njegovom severu žive Ajmare i Kečue.²⁶

²⁵ Vladimir Tanacković, „Hapšenje opozicionog lidera izazvalo nemire u Boliviji: Zbog protesta uhapšen pod optužbom za ‘terorizam’“, 24 sedam, 22 decembar 2022.

²⁶ “Alertan en Bolivia sobre plan separatista de Santa Cruz”, *Prensa Latina*, 28 de diciembre de 2022.

O otpornosti santakruzijskog separatizma danas svedoče mnogi događaji i izjave važnih političkih figura u Boliviji. Tako je predsednik Arse, 5. decembra 2022. godine, na proslavi Dana bolivijske mornarice poručio da Bolivija nikada više neće dozvoliti gubitak ni pedlja svoje zemlje, indirektno se obraćajući Kamačovim pristalicama u Santa Kruzu, ali i svima koji na prostoru „bolivijskog polumeseca“ sanjaju snove o dezintegraciji Bolivije. Arse je, shodno tome, pokušaje federalizacije Bolivije okarakterisao kao uzroke smrti i boli u Boliviji, te naglasio da im u toj zemlji više nema mesta.²⁷

Romulo Kalvo (*Rómulo Calvo*), predsednik opozicionog Građanskog komiteta, javno je poručio da Bolivija ne želi Santa Kruz, koji treba da preispita svoje odnose sa centralnom vladom.²⁸

Ugledni santakruzijski novinar Marcelo Patsi (*Marcelo Patzi*) više puta je javno iznosio rezultate svog istraživačkog rada, prema kojima je ekonomska elita u tom departmanu skoro pa opsednuta idejom o stvaranju sopstvene nezavisne države. Prema njegovim navodima, posebno je važno razbiti mit o ekonomskoj održivosti potencijalno nezavisnog Santa Kruza, jer bez energenata sa zapada zemlje, a koje ogromne plantaže soje u Santa Kruzu dobijaju, bogatstvo ovog departmana bi bilo daleko manje. Još jedan mit koji je Patsi u svojim istraživanjima razbio jeste da su separatističke snage podjednako snažne u svim delovima departmana Santa Kruz, jer u stvarnosti samo urbani deo ovog departmana, posebno u samom gradu Santa Kruzu, zagovara odvajanje od Bolivije, dok, primera radi, samo 100 kilometara severno od tog grada, u San Hulišanu, seoska populacija lojalna je evističkom režimu, a isto važi i za Japakani smešten 150 kilometara zapadno od Santa Kruza. Ti ljudi su izričito protiv odvajanja departmana Santa Kruza od Bolivije. Konačno, Patsi podseća da ne treba zaboraviti ni to da oko 70% stanovnika ovog departmana vodi poreklo iz nekog drugog dela Bolivije i da mnogi od njih ne žele da prekinu veze sa svojim zavičajem.²⁹

Lisi Tehada (*Licy Tejada*), bolivijska sociološkinja i istraživačica, ukazuje na to da možemo očekivati da pitanje federalizacije Bolivije, ili čak otcepljenja departmana Santa Kruza, bude jedna od najvažnijih tema u političkom životu ove zemlje ubuduće, da će ista biti eksploatisana od strane ultradesničara u Santa Kruzu na svakim od predstojećih izbora, ali i da, s druge strane, ne postoji dovoljno snažna građanska i unificirajuća politička opcija sposobna da takve zahteve amortizuje. Isto tako Tehada je ukazala na sve agresivniji i nasilniji karakter delovanja Omladinske unije Santa Kruza, očekujući pritom nastavak njene dalje radikalizacije i instrumentalizacije od strane političkih i ekonomskih perjanica santakruzijskog separatizma.³⁰

²⁷ Sebastián Ochoa, „¿Hasta dónde se podría cumplir la amenaza de separar a Santa Cruz de Bolivia?“, *Sputnik*, 7 de diciembre de 2022.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

Konačno, teza o identitetskoj, odnosno etno-kulturološkoj supremaciji Santakruzijaca u odnosu na ostatak Bolivije, zaslužuje ozbiljnu i naučno utemeljenu demistifikaciju i mora biti jedna od polaznih osnova za punu demokratizaciju zemlje i očuvanje njene sveukupne bezbednosti. Prvo – savremena genetska istraživanja ne govore u prilog tezi da većina Santakruzijaca ima evropsko poreklo, naprotiv, većina njih (57,4%) imaju urođeničko poreklo protiv koga se suprematisti iz ovog departmana toliko bore. Evropsko poreklo ima njih 39%, što je visok procenat, ali je ono prisutno i u drugim bolivijskim regionima. Tako u Pandu živi 25,8% ljudi evropskog porekla, u Kočabambi ih je 23,9%, a u „rasno oklevetanom“ La Pazu ih je „pristojnih“ 18,5%.³¹ Drugo – već postoje kritički radovi unutar bolivijske akademske zajednice koji pokazuju da je konstruisanje santakruzijskog identiteta, kao bitno drugačijeg od identiteta ostatka Bolivijaca rezultat, između ostalog, i geopolitičkih interesa susednog Paragvaja i Argentine koji su težili da oslabe Boliviju stvaranjem nezavisne „Republike Santa Kruz“, što je bilo posebno izraženo tokom Rata za Čako.³² Treće – upotreba lista koke i ajauaske jeste zastupljena u andskom pojasu Bolivije, ali ona ne može biti posmatrana isključivo kao deo tradicije u kulturološkom ili identitetskom smislu, već pre svega u medicinskom kontekstu, s obzirom na nedostatak kiseonika u vazduhu zbog visoke nadmorske visine (npr. prestonica La Paz je smeštena na preko 3.600 metara nadmorske visine). Četvrto – teza o verskoj različitosti „čisto rimokatoličkog“ Santa Kruza (uz često isticanje simboličnog značenja samog njegovog imena – „sveti krst“ na španskom), nasuprot animizmu, totemizmu ili šamanizmu prisutnom na zapadu Bolivije, takođe je pre naglašena i potiče pre svega od činjenice da je Evo Morales više puta u javnosti isticao da, između ostalog, slavi i kult Pačamame, odnosno majke prirode kao kult svojih predaka Ajmara, ali i da je ulazio u sukobe sa samom Rimokatoličkom crkvom u Boliviji i godinama radio na sekularizaciji zemlje.³³ Ubedljivu većinu u Boliviji i dalje čine rimokatolici (76,8%), sve je više protestanata (7,9%), dok je ostalih, ne računajući ateiste i agnostike, tek 1,7%.

Još 1970-ih godina rimokatoličko sveštenstvo je u okvirima „teologije oslobođenja“ definisalo tešku latinoameričku društveno-ekonomsku stvarnost, koja je obuhvatala i „potlačena“ urođenička verovanja.³⁴ Ona su

³¹ Patricia Taboada-Echalar et al., „The Genetic Legacy of the Pre-Colonial Period in Contemporary Bolivians“, *PLoS ONE*, No. 3, 2013, 1–12.

³² Nelson Alberto Jordán Bazán, „Comentarios y Análisis a la obra de Enrique de Gandía: Santa Cruz de la Sierra, una nueva República en Sudamérica“, *APORTES*, No. 32, 2022, 99.

³³ Verushka Alvizuri, „Indianismo, política y religión en Bolivia (2006–2016)“, *Caravelle*, No. 108, 2017, 83.

³⁴ Opširnije o značaju teologije oslobođenja za Latinsku Ameriku: Dragica Luković Jablanović, *Papa Franja i Latinska Amerika: Nove dimenzije socijalno-ekonomskog i religijskog dijaloga*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, 144.

prisutna i danas u delovima bolivijskog društva, više kao posledica sinkretizma (npr. poistovećivanje Pačamame i Deve Marije) negoli mržnje prema hrišćanstvu.³⁵ Peto – tvrdnja da su različiti klimatski uslovi na istoku i zapadu Bolivije uticali na različit etnopsihološki razvoj njihovih žitelja je uistinu problematična, jer kako onda objasniti činjenicu da su npr. identitet Santakruzijaca i njihov istorijski razvoj bitno drugačiji od susednih Paragvajaca koji žive u sličnom klimatskom pojasu, ali i činjenicu da je bolivijski nacionalni identitet Kečua i Ajmara ono što ih je u istorijskom smislu bitno diferenciralo od njihovih saplemenika u Peruu. Očigledno se u slučaju ideologije santakruzijske identitetske supremacije nedovoljno uzima u obzir činjenica o viševekovnom zajedničkom istorijskom i kulturološkom iskustvu većine Bolivijaca u okvirima Kraljevske audijencije Čarkasa u vreme španskog kolonijalizma.

Zaključak

Separatizam u departmanu Santa Kruz danas nesumnjivo predstavlja jednu od najvećih bezbednosnih pretnji u Boliviji. U ovom radu fokusirali smo se na njegov značaj i ulogu u dvema studijama slučaja – političkoj krizi i pobuni iz 2008. godine i državnom udaru iz 2019. godine, kako bismo analizirali i objasnili realne domete santakruzijskog separatizma kao istorijske kategorije. Rezultati našeg istraživanja pokazali su da je isti, kako u ideološkom i konceptualnom smislu uopšte tako i u organizacionom i u smislu delovanja konkretnih društvenih i političkih činilaca, odnosno pokreta, partija i pojedinaca, igrao ključnu ulogu u dvema najvećim krizama u Boliviji u 21. veku, gde su obe ozbiljno ugrožavale opstanak ove države onakve kakvu je danas poznajemo. Rivalitet između zapadnog (andskog) dela Bolivije, koji je izrazito proevistički orijentisan, s jedne strane, i istočnog „bolivijskog polumeseca“, čiji ključni faktor je upravo santakruzijski separatizam neretko uvijen u zahteve za autonomijom, odnosno federalizacijom Bolivije, s druge strane, realnost je na savremenoj bolivijskoj političkoj sceni koja će bitno uticati na dinamiku društvenih, političkih i ekonomskih odnosa u njoj. Iako su ideološke osnove razlikovanja nosilaca santakruzijskog identiteta u odnosu na ostale stanovnike Bolivije krajnje površne i nenaučne, neretko i čisto (kultur)rasističke, one su očigledno u stanju da oblikuju političku volju značajnog dela građana departmana Santa Kruz u jasnom pravcu – dobijanje autonomije kao kratkoročni cilj i proglašenje nezavisnosti tzv. Republike Santa Kruz kao dugoročni cilj. Sa povratkom evista na vlast nakon državnog udara 2020. godine i snažnom centralističkom politikom novog bolivijskog predsednika Huana Arsea, s jedne strane, te hapšenjem Luisa Fernanda Kamaća, personifikacije

santakruzijskog ultranacionalizma 2022. godine, s druge strane, animoziteti između „dve Bolivije“ sve više rastu bez naznaka o argumentovanom dijalogu i nekoj vrsti nacionalnog pomirenja. Jedan od nužnih koraka u tom pravcu svakako bi morala biti i demistifikacija santakruzijske supremacije nad ostatkom bolivijskog življa, budući da ona predstavlja jedan od ključnih generatora centrifugalnih sila u tom departmanu Santa Cruz.

Bibliografija

- Alvizuri Verushka, “Indianismo, política y religión en Bolivia (2006–2016)”, *Caravelle*, No. 108, 2017, 83–98.
- “Alertan en Bolivia sobre plan separatista de Santa Cruz”, *Prensa Latina*, 28 de diciembre de 2022.
- Amusquivar Galo, “Separatismo 2.0 en Bolivia, Santa Cruz intenta separarse”, *SURCOS*, 15 de noviembre de 2022,
- “Bolivia: El respeto a los derechos humanos es fundamental para parar la escalada de violencia”, Amnistía Internacional, <https://web.archive.org/web/20080918005029/http://bolivia.indymedia.org/node/1942>, 23/12/2023.
- “Constitución Política del Estado Plurinacional de Bolivia”, Asamblea Constituyente de Bolivia, El Alto, 2009.
- “El gobierno boliviano alertó sobre la posibilidad de una guerra civil”, *El Litoral*, 11 de Septiembre de 2008.
- “Estatuto Autonómico de Santa Cruz”, Gobierno Autónomo Departamental de Santa Cruz, Santa Cruz, 2018.
- Jordán Bazán & Nelson Alberto, “Comentarios y Análisis a la obra de Enrique de Gandía: Santa Cruz de la Sierra, una nueva República en Sudamérica”, *APORTES*, No. 32, 2022, 99–106.
- Luković Jablanović Dragica, *Papa Franja i Latinska Amerika: Nove dimenzije socijalno-ekonomskog i religijskog dijaloga*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022.
- “Modelo de Desarrollo Cruceño. A 110 años del Memorándum de 1904”, Comité Cívico de Santa Cruz, Santa Cruz, 2014.
- Ochoa Sebastián, “¿Hasta dónde se podría cumplir la amenaza de separar a Santa Cruz de Bolivia?”, *Sputnik*, 7 de diciembre de 2022.
- Paz Gonzales Eduardo, “Exclusividad e inclusividad del nacionalismo cambia”, *Revista de Investigaciones sobre Bolivia*, No. 1, 2012, 1–50.
- Pedraza Gustavo, “De la cruceñidad periférica a la cruceñidad nacional”, en: Víctor Orduna (ed.), *La cuestión cruceña*, Friedrich-Ebert-Stiftung en Bolivia, La Paz, 2023, 173–181.

- Petrović Rajko, „Političke promene u Latinskoj Americi u 2019. godini“, *Međunarodna politika*, br. 1178, 2020, 18–33.
- Petrović Rajko, *Politički sistemi zemalja Latinske Amerike*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića i Institut za evropske studije, Sremski Karlovci, 2023.
- Petrović Rajko, *Političke ideologije u Latinskoj Americi*, Poredak, Institut za evropske studije i Društvo hispanista, Beograd, 2020.
- Peña Hasbún Paula, *La Permanente Construcción de lo Cruceño: Un Estudio Sobre la Identidad en Santa Cruz de la Sierra*, Fundación PIEB, La Paz, 2003.
- Pruden Hernán, “Santa Cruz de la Sierra: de campañas separatistas y proyectos integracionistas, entre las postrimerías y la posguerra del Chaco (1935–1939)”, *Res Gesta*, No. 54, 2018, 79–102.
- Soux María Luisa, *Bolivia, su Historia. Tomo III. Reformas, rebeliones e independencia 1700–1825*, Coordinadora de Historia, La Paz, 2015.
- Stefanoni Pablo, “Bolivia después de Evo”, *Análisis Carolina*, Núm. 29, 2019, 1–11.
- Taboada-Echalar P., Álvarez-Iglesias V., Heinz T, Vidal-Bralo L., Gómez-Carballa A., Catelli L. et al. “The Genetic Legacy of the Pre-Colonial Period in Contemporary Bolivians”, *PLoS ONE*, No. 3, 2013, 1–14.
- Tanacković Vladimir, *Hapšenje opozicionog lidera izazvalo nemire u Boliviji: Zbog protesta uhapšen pod optužbom za „terorizam“*, 24 sedam, 22. decembar 2022.
- Traverso-Krejcarek Ana Carola, “Orígenes del modelo de desarrollo cruceño: el Comité de Obras Públicas y la Corporación de Desarrollo de Santa Cruz”, *Ciencia y Cultura*, No. 48, 2022, 11–36.
- Yasunaga Kumano Mayumi, “La Media Luna boliviana como factor de inestabilidad”, *Documento Opinión*, No. 54, 2021, 484–499.